

Consolidarea poziției de piață a băncilor prin redefinirea serviciilor de decontări bancare

*Lect. univ. dr. Adela Socol – Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
e-mail: adel_socol@yahoo.com*

Abstract:

In Romania before '90 it could not be identified a system for banking payments in the true sense of the word, because of the character of the centralized economy and of the state property. After 1990, were necessary some structural changes at the level of banking payments. In the year 2005 it entered gradually the elements of the SEP – Electronic Payments System for the Romanian banking system. The Electronic Payment System SEP has three elements, meaning: Real Time Gross Settlement System RTGS, known in Romania as ReGIS (Romanian electronic Gross Interbank Settlement); Automated Clearing House ACH, known in Romania as SENT; Government Securities Registration and Settlement GSRS, known in Romania as SaFIR. As well, in these conditions and with such standards, regarding the activity continuity and beside the needed infrastructure for the upper systems, it was implemented a back-up system of recovering in the disaster cases. Regarding the advantages that the new electronic payments system has, near the remembered ones, among which we are pointing a better management of the risks and liquidity situation, increasing the efficiency and operatives character of the payment operations, as well as the level of an increased security of the inter-banking operations, we are adding also a new policy of commissions of the Romanian National Bank, favorable for the participants of the three systems.

În anii '90 o plată interbancară pe teritoriul României dura în medie o săptămână. Acest termen era depășit în cazul plăților interbancare pe baza instrumentelor de plată de debit – cecuri, cambii și bilete la ordin. Sub aspectul duratei, serviciile de decontări bancare au cunoscut un progres considerabil, așa încât în prima jumătate a anului 2005 o plată interbancară pe baza instrumentelor de plată de credit (ordine de plată) se realiza într-o perioadă cuprinsă între două și cinci zile, iar o plată pe baza instrumentelor de debit, într-o perioadă cuprinsă între cinci și opt zile. Prin implementarea graduală pe parcursul anului 2005 a componentelor Sistemului Electronic de Plăți, o plată interbancară pe baza instrumentelor de plată de credit este realizată de regulă în cadrul aceleiași zile în care a fost ordonată băncii și doar în anumite condiții în ziua următoare. În prezent (martie 2006), instrumentele de plată de credit cu destinație interbancară nu mai circulă fizic (letric) în vederea decontării (de la plătitor la beneficiar), ci sunt decontate electronic prin intermediul unui sistem electronic național de plăți. Instrumentele de plată de debit sunt decontate încă în sistem clasic pe suport hârtie, prin intermediul ședințelor zilnice de compensare în cadrul sistemului TransFonD. Compararea duratei decontărilor are menirea de a sublinia progresele înregistrate în serviciile bancare de decontări pe parcursul ultimilor ani și dinamica accentuată a acestui mediu.

Expectațiile clienților bancari în materie de servicii de decontări bancare vizează în special operativitatea decontărilor, siguranța și costul acestora. Într-un asemenea context, este firească preocuparea băncilor în configurarea de sisteme de decontare interbancară operative, sigure și eficiente. Și cum un asemenea demers de mare anvergură presupune importante resurse materiale și umane, Banca Națională a României în calitate de autoritate națională de supraveghere bancară s-a implicat activ în configurarea rețelelor de plăți interbancare de după anul 1990. De altfel, Banca Națională a

României este unica entitate abilitată să *autorizeze, reglementeze și supravegheze prudențial instituțiile de credit, să promoveze și monitorizeze buna funcționare a sistemelor de plăți, pentru asigurarea stabilității financiare pe teritoriul României*¹.

Studiate sinoptic, etapele dezvoltării unui sistem de plăți național care să corespundă cerințelor calitative impuse de reglementările internaționale în materie și așteptărilor clienților bancari, conduc la identificarea:

I. Perioadei 1990-1995, caracterizată prin inexistența unui sistem de plăți interbancar în adevăratul sens al expresiei, perioadă în care societățile bancare erau în măsură să proceseze plățile interbancare reduse ca număr și valoare din economie;

II. Perioadei 1995-2001, caracterizată prin funcționarea primului sistem de decontare bancară pe suport hârtie, denumit Sistem Național de Plăți – DECONT ★BNR, administrat de banca centrală. În cadrul sistemului au fost dezvoltate proceduri valabile pentru întreg sistemul bancar românesc în realizarea transferurilor de fonduri intra și interbancare în numele clienților. Sistemul a fost însă insuficient dezvoltat și adaptat pentru a face față cerințelor unei economii în expansiune și unui sistem bancar dinamic;

III. Perioadei 2001-2005, caracterizată prin funcționarea sistemului TransFonD, ca expresie a externalizării activităților de plăți interbancare de sub tutela băncii centrale. Sistemul TransFonD a fost conceput ca un sistem de decontare a plăților interbancare fără numerar pe suport hârtie. Acesta a presupus circulația fizică a instrumentelor de plată de la clientul bancar plătitor la beneficiarul fondurilor (în cazul instrumentelor de plată de credit – ordine de plată) sau de la beneficiarul sumei la plătitorul acesteia (în cazul instrumentelor de plată de debit – cecuri, cambii și bilete la ordin).

TransFonD, ca societate națională de transfer de fonduri (având ca acționari societăți bancare și banca centrală), a asigurat cadrul necesar compensării multilaterale a plăților interbancare fără numerar pe suport hârtie. Activitatea propriu-zisă de compensare, avea loc prin intermediul unor compartimente organizatorice specializate, existente în toate sucursalele TransFonD din teritoriu (din fiecare reședință de județ) și Centrala TransFonD (municipiul București), ale cărei **structuri specializate reprezintă case de compensații interbancare**. Prin intermediul caselor de compensație județene, inspectorii de compensare (câte unul pentru fiecare societate bancară) efectuau schimbul fizic de instrumente de plată destinate celorlalte societăți bancare. După recepționarea pachetelor cu instrumente de plată, unitățile bancare primitoare la compensare, prin intermediul rețelelor intrabancare, transmiteau letric instrumentele la unitățile bancare destinare. Situația se complica atunci când unitățile bancare ale clienților plătitor și beneficiar erau din județe diferite, ceea ce presupunea transmiterea intrabancară a instrumentelor în județul în care ambele bănci erau reprezentate.

Se observă circuitele complexe inter și intrabancare necesare realizării unei plăți interbancare mijlocite de TransFonD. Într-o asemenea configurație a circuitelor interbancare de fonduri, *societățile bancare au sesizat necesitatea reducerii timpului de transmitere a instrumentelor de plată*. Astfel, un prim pas în fluidizarea transferurilor bancare de fonduri a fost realizat pe componenta intrabancară a decontărilor, societățile bancare renunțând la transmiterea fizică a instrumentelor de plată de credit – ordine de plată. Acest lucru a fost posibil întrucât instrumentele de plată de credit circulă din inițiativa clientului plătitor, iar legislația în materie nu stipulează obligativitatea circulației fizice a acestora la clientul destinat.

Nu aceeași situație se manifestă în cazul instrumentelor de plată de debit, care circulă din inițiativa clientului beneficiar și a căror circulație fizică este obligatorie. Transmiterea instrumentelor de plată de debit la clientul plătitor este rezultanta caracteristicilor acestor instrumente, expuse

---

¹ Potrivit legii nr. 312/2004 privind Statutul Băncii Naționale a României, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 582/2004.

contrafacerii. Pentru a putea onora o plată pe baza unui instrument de plată de debit, societatea bancară a clientului plătitor trebuie să verifice instrumentul de plată din punct de vedere al autenticității sale, ceea ce presupune, firesc, consultarea instrumentului de plată real.

Pe plan internațional, tendința de realizare a plăților interbancare vizează operațiuni efectuate în timp real (de ordinul secundelor) și pe bază brută (instrucțiune cu instrucțiune). În cadrul TransFonD, plățile interbancare aveau la bază compensarea pe bază netă, adică decontarea obligațiilor reciproce dintre două societăți bancare se realiza doar la nivelul diferenței dintre obligațiile de plată ale băncilor implicate.

IV. Anului 2005, marcat de intrarea în vigoare eșalonat, începând cu primul trimestru, a componentelor Sistemului Electronic de Plăți SEP. **Sistemului administrat de TransFonD i se impută lipsa conectivității globale între societățile bancare active pe teritoriul României și caracterul rigid al compensării realizate în cadrul unui orar și a unor locații prestabilite.** De asemenea, în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană, **sistemul național de plăți trebuie să fie aliniat la practicile și standardele europene și internaționale** (stabilite de Banca Centrală Europeană și Banca Reglementelor Internaționale).

Noul Sistem Electronic de Plăți a fost implementat pe parcursul a 30 de luni, ca rezultat al colaborării dintre 70 de instituții diferite. Sistemele au fost testate timp de 15 luni. Costurile Sistemului Electronic de Plăți au fost estimate de Banca Națională a României la 16,5 milioane euro (8,04 milioane suportate de Uniunea Europeană și restul sumei suportată de TransFonD).

Componentele Sistemului Electronic de Plăți sunt:

1. Sistemul cu decontare pe bază brută în timp real² (Real Time Gross Settlement System RTGS), denumit în România ReGIS (Romanian electronic Gross Interbank Settlement), în funcțiune din 8 aprilie 2005 este un *sistem cu decontare pe bază brută în timp real*, care asigură schimbul de instrucțiuni de plată între participanți și decontarea finală (definitivă) a transferurilor de fonduri aferente acestora în mod continuu, tranzacție cu tranzacție, precum și decontarea finală (definitivă) a pozițiilor nete provenite de la sistemele cu decontare pe bază netă SENT și a transferurilor de fonduri aferente operațiunilor cu instrumente financiare din sistemul SaFIR. *Următoarele instrucțiuni de plată sunt procesate și decontate definitiv în sistemul ReGIS:*

- a) instrucțiuni de plată de tip *transfer credit aferente plăților cu ordine de plată de mare valoare (ce exced 50.000 RON) sau urgente inițiate de participanți;*
- b) instrucțiuni de plată pentru decontarea pozițiilor nete, rezultate din sistemele de compensare;
- c) instrucțiuni de plată pentru decontarea fondurilor aferente operațiunilor cu instrumente financiare: decontarea instrucțiunilor “livrare contra plată” pe bază brută, în timp real, pentru operațiunile cu titluri de stat și instrucțiuni pe bază brută emise de alte sisteme de valori mobiliare;
- d) instrucțiuni de plată aferente anumitor operațiuni efectuate de Banca Națională a României.

2. Casa de compensare automată (Automated Clearing House ACH), denumită în România SENT (Sistemul Electronic cu decontare pe bază Netă), în funcțiune din 13 mai 2005 este un sistem electronic de care asigură următoarele *servicii principale:*

- intermedierea schimbului de instrucțiuni de plată (ordine de plată de mică valoare și instrucțiuni de debitare directă);
- calculul pozițiilor nete multilaterale pe baza instrucțiunilor transmise de participanți și acceptate de sistem;
- inițierea decontării prin transmiterea unei instrucțiuni de decontare pe bază netă către sistemul ReGIS pe baza căreia acest sistem să efectueze decontarea.

---

² Potrivit Raportului final de implementare a SEP (dat publicității de BNR pentru activitatea SEP de până în luna noiembrie 2005), în cadrul ReGIS media zilnică a plăților a înregistrat în prima parte a lunii noiembrie un număr de 5120 de plăți, iar ca valoare medie lunară 7 miliarde de euro în septembrie 2005.

3. Sistemul de gestiune a titlurilor de stat³ (Government Securities Registration and Settlement GSRS), denumit în România SaFIR (Sistem de înregistrare și decontare a operațiunilor cu titluri de stat), în funcțiune din 3 octombrie 2005 are rolul de a depozita și deconta operațiuni cu titluri de stat.

Sistemul Electronic de Plăți dispune de *facilități de asigurare a continuității activității*, cu ajutorul unui centru secundar de preluare a activității, în ipoteza în care centrului principal i-ar fi afectată activitatea.

Instrumentele de plată de debit – cekuri, cambii și bilete la ordin – sunt procesate încă prin intermediul Sistemului TransFonD. Extinderea Sistemului Electronic de Plăți național prin includerea unei componente destinate procesării automate a instrumentelor de plată de debit induce provocări specifice la nivelul mediului bancar românesc. Fiind instrumente care circulă din inițiativa creditorilor, instrumentele de plată de debit sunt decontate de debitori la prezentarea fizică a acestora (instrumentelor) la unitatea bancară a plătitorului.

Schimbarea procesării instrumentelor de debit din sistemul actual clasic, pe hârtie într-un sistem electronic presupune următoarele:

- eliminarea circulației suportului hârtie prin „trunchierea” instrumentelor de debit la unitatea bancară a beneficiarului (scanarea anumitor elemente definitorii ale respectivului instrument);
- transmiterea electronică a instrucțiunii de plată de debit și a imaginii;
- validarea plății pe baza imaginii scanate a instrumentului de debit protejate prin utilizarea tehnicilor semnăturii digitale;
- asigurarea unui grad înalt de securizare și automatizare a procesării instrumentelor de debit, cu costuri mai mici și cu procesare mai rapidă.

Procesul de trunchiere a unui instrument de plată constă în captarea pe suport electronic a informațiilor de plată și oprirea circulației suportului hârtie, procesarea ulterioară a instrucțiunii de plată având loc numai în mediu electronic. Noile tehnologii de prelucrare a imaginilor permit validarea plății prin utilizarea imaginii digitale a instrumentului de plată. Etapele procesării automate a instrumentelor de plată de debit prin Sistemul Electronic de Plăți sunt:

1) Trunchierea instrumentelor de debit la unitatea bancară a beneficiarului, unde este prezentat pentru prima dată la plată instrumentul de debit. Informațiile de plată sunt captate pe suport electronic cu ajutorul unor dispozitive specializate și sunt transmise sistemului SENT, sub formă de fișiere (format SWIFT, similare cu mesajele de debit direct). Imaginea față-verso a instrumentului de debit se obține prin scanarea acestuia, fie cu dispozitivele specializate în captarea informațiilor de plată, fie cu scanere obișnuite. Pentru certificarea conformității imaginii electronice cu originalul pe suport hârtie al instrumentului de debit și în vederea autentificării ulterioare a imaginii, băncile vor utiliza tehnicile semnăturii digitale. Instrumentele de plată pe suport hârtie nu vor mai fi transmise pe circuit interbancar, ele se arhivează la punctul de intrare în sistemul bancar unde se realizează operațiunea de trunchiere, la unitatea bancară a beneficiarului.

2) Instrumentele de debit se vor prezenta electronic la plată prin Casa automată de compensare SENT, prin intermediul administrației Centrale a societății bancare a beneficiarului. Instrucțiunea de plată de debit și imaginea digitală a instrumentului de plată sunt transmise de la unitatea bancară a beneficiarului la centrala acesteia.

3) Centrala băncii beneficiarului transmite sistemului SENT instrucțiunea de plată electronică.

4) Sistemul SENT înregistrează și transmite administrației centrale a băncii plătitorului instrucțiunea de plată de debit electronică. Compensarea instrumentelor de plată de debit ar putea avea loc prin sistemul SENT în mod asemănător cu procesarea debitului direct - metoda “prin excepție”, în

---

³ În prima lună de funcționare sistemul a procesat operațiuni modeste atât ca număr, cât și ca valoare: zilnic, o medie de 20 de tranzacții în valoare de 10 milioane euro (potrivit Raportului final de implementare a SEP).

cadru care confirmarea plății este implicită (sistemul consideră acceptate la plată toate instrucțiunile de debit pentru care nu a fost primit un refuz de la centrala băncii plătitorului).

5) Centrala băncii plătitorului transmite prin rețeaua sa intrabancară, unității bancare a plătitorului instrucțiunea de plată de debit în format electronic. Unitatea bancară a plătitorului validează plata pe baza imaginii scanate a instrumentului de plată de debit.

Imaginile scanate ale instrumentelor de debit vor fi păstrate în trei locații: unitatea bancară a beneficiarului unde a avut loc trunchierea, unitatea bancară a plătitorului și TransFonD ca *trusted party*, astfel eventualele dispute vor putea fi rezolvate cu rapiditate.

În cadrul Sistemului Electronic de Plăți, în materialele prezentate public⁴, sunt vehiculate două *variante de procesare a instrumentelor de debit prin trunchiere*:

A. **Trunchiere la sursă.** Este o variantă recomandată. Trunchierea ar trebui realizată la unitatea bancară a beneficiarului, utilizând tehnologie specializată pentru captarea informațiilor de plată și a imaginilor.

B. **Varianta flexibilă de trunchiere.** Metoda de trunchiere este aceeași ca în cazul trunchierii la sursă, cu deosebirea că atât locația unde are loc trunchierea în structura teritorială a băncii beneficiarului, cât și nivelul de specializare a tehnologiei utilizate este decis de către fiecare bancă, în funcție de volumul de instrumente de debit procesate în unitățile teritoriale și de mărimea investiției pe care banca este dispusă să o realizeze în acest scop.

Băncile pot realiza un “mix” tehnologic, utilizând dispozitive mai puțin specializate pentru citirea codului de bare și aparate obișnuite pentru scanarea instrumentelor de debit. **Pentru a realiza procesarea automată a instrumentelor de plată de debit sunt necesare unele modificări în acest domeniu, atât la nivelul reglementării acestor instrumente de plată, cât și la nivelul rețelei teritoriale a fiecărei bănci.**

Instrumentele de debit ar trebui personalizate de către banca emitentului (trăgător, respectiv subscriitor) prin completarea liniei codurilor. Pentru aceasta, la eliberarea carnetului cu instrumente de debit, banca va imprima cu un cod de bare pe banda albă a fiecărei file de instrument de debit, următoarele informații: IBAN-ul clientului emitent, seria și numărul instrumentului de debit și cod tranzacție (tip instrument de plată). În scopul identificării în mod unic a fiecărui instrument de debit, este de asemenea *necesară numerotarea, înscrierea și păstrarea evidenței biletelor la ordin și cambiilor în același mod ca pentru emisiunile de cecuri.*

Pentru a facilita prelucrarea automată a instrumentelor de debit și pentru a crește gradul de acuratețe al datelor beneficiarului preluate pe suport electronic la ghișeul băncii, este recomandată **personalizarea borderoului de încasare de către bancă**, prin înscrierea codificată a IBAN-ului titularului de cont pe borderoul de încasare ce urmează a fi utilizat de acesta când se va afla în poziție de beneficiar.

Reglementările privind instrumentele de plată de debit trebuie adaptate, astfel încât să permită prezentarea electronică la plată a instrumentelor de debit și completarea standardului suportului hârtie al instrumentelor de debit, prin adoptarea unui cod de bare care să fie utilizat în linia codurilor.

Creșterea volumului de date ce va fi transmis pe rețeaua de comunicații internă a fiecărei bănci, determinată în special de transmiterea fișierelor cu imagini ale instrumentelor de debit, necesită adaptarea acesteia la volumul de instrumente de debit ce sunt trunchiate de către fiecare unitate teritorială. Dispozitivele și software-ul aferente imprimării și citirii codului de bare, captării și procesării imaginilor reprezintă o altă decizie investițională care depinde și de standardul de codificare ce urmează să fie adoptat (cod de bare unidimensional sau bidimensional), respectiv de varianta de trunchiere pentru care optează fiecare bancă, trunchiere la sursă sau flexibilă.

---

⁴ Site-ul www.bnr.ro, itemul Sistemul Electronic de Plăți.

În ansamblu, societățile bancare active în România efectuează servicii de decontare bancară în numele și contul clienților prin intermediul Sistemului Electronic de Plăți, în condiții de siguranță, rapiditate, fiabilitate și costuri scăzute, comparativ cu anterioarele configurații în care s-au desfășurat transferurile de fonduri. Aceste caracteristici denotă avantajele de care pot beneficia clienții băncilor în cadrul serviciilor de decontări bancare la care apelează. Clienții nebancari ai societăților bancare apelează la acestea din urmă pentru a le mijloci relațiile de plăți, nu doar cu scopul de a beneficia de siguranța și operativitatea tranzacțiilor, ci și constrânși. Până la finalul anului 2004 persoanele juridice nu aveau dreptul să dețină în casieria proprie la sfârșitul fiecărei zile, sume mai mari de 2.000 RON (excepție făcând sumele necesare plății salariilor sau plăți către persoane fizice). O astfel de măsură a contribuit la impulsivitatea relațiilor dintre persoanele juridice și societățile bancare, ca intermediari în relații de plăți, formându-se și o cultură a firmelor în acest sens. În prezent, plățile în numerar ale agenților economici către persoane juridice sunt posibile doar în limita unui plafon maxim zilnic de 10.000 RON. Plățile în numerar către o singură persoană juridică sunt admise în limita unui plafon în sumă de 5.000 RON, cu unele excepții (unități cash and carry)⁵.

Acționând în numele și contul clienților, societățile bancare devin intermediari în transferurile de fonduri din economie, contribuind la fluidizarea plăților și încasărilor fără numerar. Participarea societăților bancare în Sistemul Electronic de Plăți a presupus multiple investiții la nivelul băncilor: pe de o parte în infrastructura necesară accesării componentelor integrate ale Sistemului Electronic de Plăți (echipamente și software specific), dar și instruirea corespunzătoare a personalului bancar implicat în decontările bancare electronice. Aceste demersuri au contribuit la eficientizarea și modernizarea activităților societăților bancare, compatibile acum în mare măsură, pe segmentul decontării bancare, cu instituții similare din țări ale Uniunii Europene.

Bibliografie:

Diaconescu M., Bănci, sisteme de plăți, riscuri, Editura Economică, București, 1999

Dumitru I., De la hârtie la ACH, articol în revista Piața Financiară, 2003, no.12, p.5

Faer R., Sistemul Electronic de Plăți intră în linie dreaptă, articol în suplimentul e-Finance al revistei Piața Financiară, 2004-2005, no. 12-1, p. 4

Mitrache R., Sistemul de decontare brută în timp real, articol în revista Tribuna Economică, București, 2005, no. 22, p. 65-67

Șeulean V., Sisteme de Plăți Comparate, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2001

Legea nr. 312/2004 privind Statutul Băncii Naționale a României, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 582/2004

Norma Băncii Naționale a României nr. 1/2005 privind modul unitar de completare a mențiunilor din ordinele de plată în mesajele electronice utilizate în sistemul ReGIS și în casa de compensare automată, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 75 /2005

Regulamentul Băncii Naționale a României nr. 1/2005 privind sistemele de plăți care asigură compensarea fondurilor, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 265/2005

Regulamentul Băncii Naționale a României nr. 2/2005 privind ordinul de plată utilizat în operațiuni de transfer credit, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 265/2005

Regulamentul Băncii Naționale a României nr. 3/2005 privind debitarea directă executată prin casa de compensare automată, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 267/2005

---

⁵ Aceste reglementări în materie financiară, date de Ordonanța Guvernului nr. 94/2004 privind întărirea disciplinei financiar-valutare, sunt valabile în cazul persoanelor juridice, exceptând unitățile bancare, ale Trezoreriei Statului, de asigurări și financiare.